

2851

3
Suhtmõte: Rohkem walgust.
Goethe.

L

Mis maan uskuma?

A. Hansson'i
luule.

T. MUTSU
Laenu raamatukogu
Tallinnas

Wiljandis,
Trükitud A. Veer'i kirjabega
1902.

15

2851

L

Mis pian uskuma?

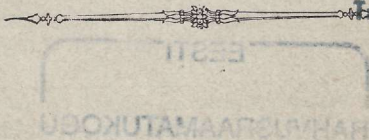

A. Sanson'i luule.

Juhimõte: Rohkem valgust.
Goethe.

T. MUTSU
Laenu raamatukogu

Tallinnas

Wiljandis.

Trükitud A. Beet'i kirjadega 1902.

1.29
1

Доволено Цензурою. — Юрьевъ, 31. іюня 1902 года.

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU

1-98-5548

I.

(. . . Selig die, die schwach
Genug sind, um, vom Schein geblendet, Schein
Für Licht zu halten — blindlings glauben, weil
Sie blindlings hoffen! Die Schlastrunkenen Seelen!
Doch lieber will ich unter Qualen bluten,
Als glücklich sein aus Dummheit.*)

Grabbe.

„Tulge, armjad lapsedõlme ajad,
Tulge, taetvalised, tagasi!
Noore-ia kullal kaunistajad --
Elage mu juures edasi!

Tasa, wargsi miks te' minu juurest
Kadusite ära kaugele?!
Kuid nii täis on tahtlusest ja murest —
Tulge, saatke see kõik eemale!“

Usjata nii kava, kava hüüdsin,
Kuid — mis läind, ei tule tagasi!
Usjata end waigistada püüdsin —
Kahustust ei leidnud ometi.

*) . . . Sõnjad on need, kes nõrgad
Küllalt on, et, paistusest pimestatult, paistust
Walguseks pidada, — pimedispidi usuvad, sest et nad
Pimedispidi loodavad! Unised hinged!
Kuid evnem woolagu walus ja piinas mu wert,
Kui et õnnelik oleksin omas rumaluses.

Gluteel m'ust waikselt lahtund ära
Ust, — see süüta, kindel lapstik ust;
Ümberringi pääliskaudsus, kära,
Hinges aga piinatw tühjus, tust...

Tahaks küll weel wahest palwetada,
Nagu warematal aegelgi,
End'seid paleusi kumardada,
Aga — wõimata see koguni.

Surnud, maetud nad, ja nende haudu
Lilledega wahest ehin weel,
Sest et nende mälestuste kaudu
Elan weel furd elukewadel.

Aga — waikse walu juurde asub
Wahest hõõgaw wiha hingesse:
Kes see mulle nende kaotust tajub,
Kes mu kallid hüüab ülesse?!

Sest siis kurba, kaeblikumat wiisi
Laulab leina-walus minu suu.
Järel' jäänd ju minu paradiisi
Minult hää- ja kurjatunde puu...

II.

Oh tõde, kus on sinu kodu,
Kus, elav uft, ju altar on?
Miks, õigus, rändad wale radu,
Kus jäänud, armastus, ju õnn?

Ma olen näind, kui's tõe tõllas
On wale sõitnud hoobeldes,
Kuid tõde — kõlgub wale wõllas,
T'ast mindaks mööda mõnites;

Kui's auusus, kainus, truudus, woorus
On tühjad sõna kõlinad.
„Mis kasu nendest?“ hüüab toorus,
„Need lollikefi kõidawad!“

Kui madu mao fujul ilmuis,
Ja susi rändaks fusina, —
Ei siis nii palju kurjust leiduks,
Waid saatus tabaks tigeda;

Et aga waga ingli näol
Suurt jaaki luurab paharett,
Seepärast wõim on petja jõuul.
Ja ilmas palju filmawett.

* * *

Oh et kord hariduse tuuled
Meil umbset õhku puhastaks,
Ei eba-waga petjad huuled
Siis enam paljuid ekfitaks.

Weel näokatte kandjaid palju,
Ja jõõdikuid ilmojtata :
Neil' mõista, teadus kohut walju,
Neilt soojad pesad häwita !

Ei enam päiteft Ribeonis
Wõi keski seisma sundida,
Ja kuugi enam Ajalonis
Ei piata, — tee mis tahad ja, —

Kii sind, oh teadus, tuleriidad,
Mis lõõmand aastasadanded,
Ei häwitand, waid tõlkeid heidad
Teelt ära, jõudsalt edened.

Küll kadund piina kohtu pihid,
Ja püha Rooma ilmlik wõim,
Küll muutnud elus uueks sihid
Ja soikund ketseriteks sõim, —

Kuid siiski kuulda langet kisa,
Et teadus ilma hukkamas,
Ja palju raskust teeb, et wiisa,
See usk... O sanet' simplicitas !*)

*) Oh püha sõgedust !

III.

Uju, hariduse kandjad tõtsid
Meile, kui ka muude maadesse,
Selle kalli kauba eest nad wõtsid
Rahwalt tasuta wara, priiuse...

„Priius — taewa anne!... waat kus lollus!
Raha — see ju rahwast põrgu weab;
Kõigil' priiust anda see on hullus!
Ja mis rumal rahast märkab, teab?...”

Juhtus wahest ka, et kogemata
Haridus jäi hoopis andmata;
Rahwast hirmul aeti püha kotta, —
Mis sest, et ei usku tunnud ta!?

Sõnades ehk wahest tunda soojust,
Pääliskaudset, tehtud wiisakust,
Teod aga tunnistawad lojust, —
Kombetumat, musta madalust.

„Taewas jaagu teile, mammon meile!”
Hüüdsid ühtelugu ifandad,
Andes hästi walu wastikuile,
Et ei taerast ilma jääksid nad.

„Küll on mõistmata ja sõge=rumal
Orjarahwas!” kurtisid kurnajad;
„Teadwad ju, et waesid jallib Jumal,
Siiski mammonat weel ihkawad!”

Rahwa weretwaewa, jõuudu, rammu
Ahnelst aga endil' korjatwad . . .
Kas nad põrgu poole seadwad sammu,
Et nii mammonat nad orjatwad ?

Kas nad hullud pääst, et paradiisi
Jätwad terwelt orjakarjale,
Et siin maa pääl, „hädäorus,“ isi
Härrat mängida saaks natuke ?

Wõi on armastus nii määramata
Wägetw nende auufais hingedes,
Et nad wabalt tõttwad põrgu-kotta,
Rahwast raha = kurjast puhast'es ? . . .

Kas ei oleks aeg ju wähetada
Elu näitelawal osafi ?
Jfandad wõiks lord ka taewa saada, —
Sääl ju küllalt waefi popfifi.

„Saagu taewas meile, mammon teile !“
Miks ei kosta nii lord käskiw hüüd ?
Miks end ikka ohwriks tuua muile, —
Enda kanda wõtta wõõrast süüd ?

Aga — jeda ime-hüüdu kuulda
Pole saanud ükski rahwas weel ;
Ja ka nüüdne põlwo läeb enne mulda
Kui on sammu tehtud jellel teel. --

Wiljapuu, kus sinu wili jäänud,
Miks ja ikka müüdu raiskad maad ?
Wa'it ju kesti kirwest tooma läinud, —
Küll siis oma osa kätte saad.

Iga tööline piab saama palka,
Nii kui töö ja olud nõuavad, —
Lobasuile aga waja malka,
Kui nad ainult lausa luiskawad.

„Sõnu küllalt juba, — näitke tegu!“
Waljult, kindlalt nõuab nüüdne põlw;
„Teo abil saame sõnast jagu,
Tegudeta — tühjus sõna-külv.“

IV.

Armastajast hingest hõõgab jumalus
Armutumast aga — põrgu tigidus.
Inime on ingel — armastusega,
Inime on kurat — armastusega.

Kes saab kasu sellest, kui ja sahaga
Näärpäeval põllul' lund läed kündema?
Ihm ei tunneks tulu wist ka sugugi,
Kui ja külwad merde niisu terasi.

Tehke tühja tööd ja waimu närige:
Tühi kott ei seisja püsti, — katsuge!
Mis ja kiidad naabril' oma kärjemett,
Kui sul tonnis seismas ainult solgetett?

„Armastus“ sul kõnes ala mõtepilt,
„Käsitäitmine“ su poe uuse-filt,
Aga — naaber eila latril tulega
Päisel päeval otfis neid sulst asjata.

* * *

„Raha ahnus — kõige kurja juur“ —
Käägite „on patt, mis wäga juur,
Kuna hää, mis tehtud waestele,
Tasutud saab, aitab taewasse.“

Leif jull' wõlgneb kümme kopika,
Popsil majas nälg, — ei maksta saa:
Nende palwed, maksu kustuta —
Kuulge imet — jäetud täitmata!

„Baat mul wigur!..“ nõnda arutad,
„Laijad, kelmid, — sest siis nuttavad;
Töötaksid nad palehigi sees,
Nii kui mina, — elaks külluses!..“

„Armastage oma waenlasi!“
Kordab õige tihti mõnigi,
Aga — miks nad neid nii vihkavad,
Kes ei tee nii, kui's nad ihkavad?

Miks nad veelgi haura põhjasse
Mõistwad kohut neile waljuste,
Kelle juu ei enam kosta jää,
Oma auu ja õigust kaitseada?

Rohtumõistja! — wilets jurelik,
Silmakirja teender, jalalik!
Naabri filmast tolmu otsi tead,
Enda filmas kõntja alles piad!

„Uhtus tuleb enne langemist, —
Wõta kanda alanduse rist!..“
Kuid — miks lehtwast kõrgilt mööda läed,
Suudlemiseks kätt miks ette jäed?

Kiidad wanemate auustust,
Mis võib saata taewa õnnistust, —
Aga enda isat eila just
Nägin ots'wat tagatrepi uft...

Emake üks toona tulnud ka
Oma tarka poega nägema...
Aralt raugakene seisma jääb,
Kui ta „oma last“ ju eemalt näeb.

„Härrastel on mõõrad!“ jellega
Wanatefjed piawad leppima;
Röögis mõnda pala maitsewad,
Mida poja „prouad“ annawad.

Hobu wäfind, — tee on halb ja pikk,
Wäljas ka ju warji widewik...
„Tüdruk: kotta õlgist ase tee,
Tuas nad reostaks puhta aseme!“

Sügam forts weel sügawamaks läeb
Jsa palgel, ehk küll õõsete jääb;
Siiski ohkab, kõhwoleb asemel...
Tühi teab, — ei tule uni weel!

Ematene — küürus muidugi —
Tõmbab küüru end nüüd koguni;
Silmad aga, nagu lollid pääs
Pea hommikuni järjest' wees...

* * *

Tallad ühte käsku jalge alla ja:
Mõistwad hukka sind ka teised üheksa;
Soolaga, mis rikkis, ei saa foolata,
Pime pimedale juhiks kõlbmata.

V.

Pikast unest ärkab
Imestades ilm
Walguft uut ju märkab
Kõõmul rahwa film.
Etfiasteid tehtud
Kaua, kaua ju,
Koleduſi nähtud
Küllalt, paraku;

Tõe walguft hoitud
Kaua waka all;
Wiimaks fiiski murtud
Uhel rõhujal
Piinatõhtu jälgid
Leod unuwad;
Tuleriida helgid
Piltwis kustuwad.

Kõid ei enam ole
Iga targem mees:
Dõde tont, nii kole,
Kaob kirudes.
„Maailm, seis paigal!“
Wahest karjub weel,
Uga, õnneks, raugal
Kustund hoopis hää.

Ragu torm, mis hulwab
Kiirelt üle maa,
Ragu wätk, mis hiilgab
Dõfel ootmata:

Nõnda teadus ilmas
Lauša laiuneb,
Nõnda rahwa filmas
Siht ka selguneb.

* * *

Kui lapsi ähtwardasid kollidega,
Et muidu neid ei suutnud waigista,
Siis ära mötle, et kui lollidega,
Ka meestega nii tohib teha ja.

Ju lapsed ammu, ammu suureks firgund,
Ja nõudwad tõsist, tarka õpetust.
Miks sina siis weel pole üles wirgund,
Miks kollitufel' ei tee lõpetust?

Su mõnitused midagi ei maksa,
Ja augutusedki kõik asjata, —
Ei muistseid aegu wälja nõidu jaksja,
Ehk enda arust küllalt wägew ja.

Ja ehk küll oled wahest, troostiks, näinud,
Et mõned weel su tarkust auustawad,
Kuid — „prohwetil on hambad nüriks läinud!“ —
Sa jeda tõde peagi tunda saad.

Maailma tarkust, teadust miks ja sõitled?
Ei takistada jõua jeda ja;
Miks hariduse edu wastu wõitled?
Sul ilma pimestada wõimata.

Miks ja ei falli, et su ligimene
Ka sellest hallikast saaks rüübata,

Kust ise jõid? — ta on ka inimene
Ja tahab inimlikult elada!

Sa annad selgelt sellega ju märku,
Et polegi sa ojatw kalamees,
Kui loodad kalakesi oma wõrku
Sa saama ainult õige mustas wees.

Wõi oled tõest' weel hullus jampsituses,
Et fina loodud oled — ifandaks,
Ja rahwas — wiibima piab rumaluses,
Et fina wõiks tal' olla käskijaks?!

Aeg edasi läeb, — tahad ja ehk mitte,
Ja nõuab muudatusi alati, —
See kindlaste jääb lõpuks naeru kätte,
Kes edasi ei astu sammugi.

Ei midagi, mis jäädaw, pole ilmas —
Theoriid ja dogmad ühes arwatud —,
Ju paljugi on maetud aja hõlmas,
Mis ükskord kindlaks tõeks tunnistud.

Mis nõrgal koiduhelgil kullaks peetud,
Wõib päewa-walgel mullaks muutuda;
Ja see, mis minewikus tondiks neetud,
Wõib nüüd, kui tõe waim, meil' ilmuda...

Kui: pärinud sa wanematelt maja,
Mis seisnud juba aastasadasi,
Siis ära mõtle, et sul pole waja
Ja paranduseks teha midagi.

Kui sa ei näe, et närib aja hammas
Su elumaja kõdund müürisi,
Et koideft puruks söödud tugi-sammas,
Ja katustki ju rikkis koguni, --

Kui sa ei näe, wõi ehk ei taha näha
Sa hullumeelses kangekaelsuses,
Ja mitte midagi ei taha teha,
Et julgelt elada wõiks selle sees:

Siis tuleb aeg, kus hirmsa mürinaga
Su maja kofku langeb päästmata...
Sääl rufu all siis oled ise waga,
Ja kõi, kes eland ühes finuga. --

VI.

Kõrgematest paleustest nooruses
Kõrgem -- paistad fina, a u u, meil hiilguses.
Otsitud sind taga aastatuhandid,
Ohvriks toonud endid julle miljonid.

Petlik eksituli . . . üürike, kui wälf, —
Kaskem enda pettus tihti sinu palk;
Mida hooljamalt sind taga otsiti,
Seda kurjemine ennast piinati.

Õnnis, kes su joovastusest ärkab pea,
Kes ei sinu ikkes elukoormat wea;
Üürike ja raske elu muidugi, —
Miks weel ise wõtta juurde raskusi?

Waata enda ümber, sõge surelik
Kui full' auu on tõesti olnud armulik:
Waata nende hulka, kes sind kaetawad,
Sinu suurusle hauda kaetawad.

Uma auu on kõikutu, kadutu koguni,
Enne, kui weel aimad, läind kõik otsani;
Järsku siis su uhked plaanid purustud,
Tunned ennast waese, wäeti, unustud.

Mõnigi jai selle läbi kõrgesje,
Et ta ligimesi heitis kuhjasse
Dma jalge alla, — korraga
Sadast siis just pori põhja ta.

Olga auusalt, aga ära otsti auu,
See mis hää ja mis ei käi sul üle jõuu.
Ütle ilmal' ära, mis sul ütelda, —
Siis jäe rahus wait . . . las' teised rääkida!

VII.

Õigus ees ja õigus taga, õigus üle maa!...
Oma õigusega hoopleb kelm ja waras ka;
Kellel „õigus“ alataja kuulda kõnedes,
Sellel õigusest wa'it jälge pole südames.

Õigust otsib nõrk ja wäeti wägivalla eest.
Wintjutakse, kurnatakse see eest „lulli“ meest;
Õigust nõuab, õigust leiab rikas, wägew, fuur,
Et jääks wõimalikult terveks orja=linnu puur.

Juba enne Salomoni oli kindel see,
Et ei wägewaga maksa minna kohtusse;
Lõpuks wõib nii wälja tulla, et find parastab.
Kes su wara, õnne, auu ja rahu warastab.

Õigusel on wahast nina, fitteft sawist pää,
Sulatada, — wäänutada on see õige hää, —
Seda pia ikka meeles, kulla külamees,
Enne kui läed õigust ot' ma oma häda sees.

Kui ei usu ja mu juttu, kahtlus wõtab maad:
Küll siis wistist ükskord elus õpetada saad;
Kooliraha näib ehk liiga kallis julle siis —
Tröösti ennast: see on ammu nõnda ilma=wiis!

Palju mõtteid aja jooksul teiseks muutunud,
Palju usku, palju aateid maha maetud;
Uga ikka kahjatsen ma seda kehwa meest,
Kes ei ilma=seadust tunne, — sonib õiguseft...

VIII.

Ilmas sõpru palju,
Mitmekesiseid ;
Wähe, kes ei ole
Jal näinud neid.

Muste lindu palju
Asub söödamaal, —
Ruttu säält nad kaomad,
Kui kõik rootful, raal.

Sõber, kes on kindel,
Kõik ustatu, truu —
Oled endal' ise,
Aga keski muu.

Paljud õhulosfid
Langemata jäeks,
Kui ei mitte sõbrad
Kord neid üles jäeks.

Kõige mahedama
Sõbra naha seeft,
Tõhtigi kord leiad
Murdjat metsalift.

Asub õnn ju majas —
Sõpru ihalda ;
Oled aga hädas —
Siis neid unusta...

Wähe tähti näha
Udurikkal ööl, —
Wähem õigeid sõpru
Seiad eluteel.

IX.

Küll seadfin sammud sedawiisi,
Kui's kaimud, sõbrad sootivad,
Ja kuulatafin hiljakesi,
Mis inimesed ütlevad.

Kuid lõpuks lugu nõnda ilmus,
Et haige tertwet kandma läks,
Et selle enda kaelas filmus,
Kes tõttas teise päästijaks.

Ja tänu?! — noh, see olnud enne
Kui wares walge oli weel;
Nüüd aga täna fiiski õnne,
Kui tänu eest sul kiwid teel.

Kui on lord teada, kuhu sõidad, —
Mis tarwis siis weel küsid teed?
Sa narri-krooni tõesti wõidad,
Kui kõik, mis tahetakse, teed.

„Ihm mõistab kohut!..“ eks ta mõista
Kord kohut enesele ka?
Eks lastu lord ka wälja paista,
Mis ikka warjab hirmuga?

Kui sõitleb ta ju nõtra usku:
Daf' käsutab mäed meresse!
Kui tunned ilma lobast tuskku,
Siis hiritab ta diete.

Kui koorem sattunud on selga
Kas teenitult ehk asjata,

Siis hästi teeb see, kes ei pelga
End sellest võimjalt wabasta ;

Kuid wabaks siis wast jõuad saada,
Kui oled lahti löidikuist,
Kui suudad ennast wabastada
Sa arwamiste ahelast.

X.

Igatvene hiilguš, mis ei kustu ära,
Laewaline loit, mis hõõgab ilmaſt ilmani,
Saada rohkeſt oma õnjustawat jära —
Armastuš — ja alataſa maha meilegi!
Kui ka fina juba ilmaſt kaod,
Süüta muinaſjutu walda waod:
„Hädaorg“ ſiis põrguſ muutub koguni.

Ebaarmu udu ammugi meid matab,
Nagu pahareti talu ſibe ſuits ja wing;
Selles pimeduſes kulla pähe wõtab
Tühja puru waſtu mõnigi õrn, uſklik hing.
Pääliſkauduſ kaſwab ime ruttu,
Tõſiſt armastuſt kui tühja juttu
Naerdakſ' wälja, — ikka õudſemakſ jääb waatering.

* * *

Armastuſe teeſid arwamata palju,
Iga haru pääl teenäitjaid ſeiſmas hulgani.
„Sääł on ſile tee, jääł mülgas, jääł on kalju!“
Hüüdwad, — nagu olekſ õigus kõigil wiimati.
Hoiatuſi igakſ küljeſt kajab,
Tarku ſõnu nagu rahet ſajab,
Õpetuſtel, manitjuſtel pole otſagi.

Ühed kaſtkwad ſüdanit mõõduandjaks wõtta,
Teiſed tõendawad, et mõiſtuſ ohje hoidma piab;
utleb üks, et tark, keſ mammonat ei jäta. —

Tõendab teine koe, et just mammon põrgu weab.
Selles Babiloni segaduses
Tõe otsija on kimbatuses,
Kahtleb wiimaks, kas neist ükski teed tal' näita teab.

Kes võib ette kirjutada juhtumisi,
Mis kõik elus läbi tuleb teha, elada, —
Kes võib ette joonistada tingimisi,
Kuidas see ja seekord inime piab olema?
Kas ja tunned teise loomu, waimu,
Kas sul teise hingest on ka aimu,
Et ja tale käsutajaks suudad hakata?...

Walguft, rohkem walguft nõua mõistusele.
Et ja iseteadwalt elus suudad sammuda;
Digeks õpetajaks iseenele
Oled siis, wõid endalt nõuu ja hädas küsida.
Kuidas wõib see meie hinge tunda,
Et siteedel õiget nõuu meil' anda,
Keda õnn, ei walu meiega ei ühenda?

Kõrge, sügaw, jumalik ja igawene, —
Ragu aeg ja ruum — on inimese waim,
Ritjarinnaline käst ja arwamine
Selle kohta wõib wa'st olla wäeti, madal laim.
Sääse parwel pole wistist wäge
Ümberkukutada kõrget mäge; —
Minult loodus looduses on kõrgem käskiw wõim...

XI.

Kõik ümbrus lämmastatavalt pime,
Nii tühi, igav, õudne, must,
Kus arva, nagu kõrget ime,
Weel filman nõrka valgustust.

Ja paljugi, mis üle nutsin
Kord jootvastuse pisaraid,
Ma ammu hinges maha matsin, —
Nüüd juba naerda võin ma neid.

Mis armastasin üle kõige
Ja uskusin, kui's ial saab,
Nüüd weel, kui kauge wälgu läige,
Mu pilwi wähest walgustab.

Nii surmab paleusi elu,
Nii wõitlus tapab tundmuhi...
Siis kaob kord küll kibe walu,
Kuid tühjus kestab edasi.

Ja ometi ei kustu ära
Weel rinnast elu armastus ;
Ja warjul, nagu jala wara,
On hinges õnne igatsus ...

Weel palju sidemeid meid köitwad
Maailma külgi kindlaste.
Nii tähed ka weel teed meil' näitwad,
Kui kadund päike läänesje.

XII.

Kallis sõber, miks ja minult küsid:
„Ütle õige mulle, mis on patt?“
Kas ja tõesti juba unustasid,
Mis kõik üeldakf' pattu olevat?

Patu mõistet üli peenikeseks,
Pitaks, laiaks wenitada mõib;
Wahest läheb jälle ümmarguseks,
Et kui nõiasõlm ta wälja näib...

Ära kaeba, et ei keeldud muile,
Mida sinule ei lubata:
Seda, mis on sünnis Juupitrile,
Härg ei tohigi ju ihalda...

Miks ja pahandad, et laia suuga
Õnjata seletadi keelmata
Seda, kes ei tähtjas olnud muuga,
Kui et rikas lurjus oli ta?...

Sugu on fõrd nii, et ühed piawad
Patu hirmus täitma käskusi, —
Teised aga tarka sõna teadwad:
Uff ei nõua käsu tegusi.

Pikemalt mul pole enam waja
Seletada jeda küsimust:
Pole ma ju sinu õpetaja,
Kellest otsid selgust, juhatusi.

XIII.

Miks, ligimene, pahandad
Ja lohut mõistad mull',
Miks jelle üle vihastad,
Kui tõtt wa'ft ütlin jull'?

Kats külge igal asjal ju
Maailmas vähemalt:
Sa waatad päältpoolt, paraku
Ma waatan ikka alt.

Ma pole edew laimaja,
Läis õelust, tighedust,
Waid kurblik tõe otsija
Kest wale wõrgutust.

Kuid mulle kiwa leiwa eest
Küll ära ulata,
Ja ära räägi tõe teest,
Kui ise wõltsid ja!

Ja pimedast pääst uskuda
Ei juuda enam ma,
Waid tahan teada, kaaluda,
Mis pian uskuma . . .

60, -

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

1-98-05548

Hind 15 kop